

HARC VAGY SZÖVETKEZÉS

Az eurokommunizmus jelenlegi dilemmái

Az emberi tudat genézisének egyik mitológiai, költői, filozófiai értelmezése, a bűnbeesés bibliai története számos létező és lehetséges magyarázat ellenére az emberiség egyik nehezen megfejthető, ha ugyan meg nem fejthetetlen szimbóluma. A skolasztikán belül ellentmondásként jelentkezett — ami a felvilágosodás korának kedvenc témája is volt —, hogy a mindent tudó Isten miért nem látta előre a dolgok ilyen alakulását, és ha látta, miért nem tett ellene semmit. Egyszóval az Isten vagy gonosz, mert szándékosan teremtett Ádám és Éva számára ilyen helyzetet, vagy csak egyszerűen ügyetlen, mert úgy teremtette meg a világot, hogy az szándékai ellen fordulhatott, esetleg buta, mert mindezt nem látta előre és nem tudott semmit tenni ellene. A vallási gondolkodásmódon belül megoldatlan probléma megfejtéséhez nem visz közelebb a bűnbeesésnek első szexuális tapasztalatként való elég elterjedt értelmezése sem.

A népi képzelet mitológiát gyártó ereje azonban önmaga kínálja a megoldást, azzal, hogy hangsúlyozza: a tudás fájáról van szó, csak éppen mentesülni kell a vallási gondolatvilág nyugébből. Mert ha így nézzük, akkor a bűnbeesés bibliai története az emberré válásnak egyik szép költői értelmezését adja. Szó sincs semmilyen paradicsomról, sem pedig lángpallossal való kiűzetésről, pusztán csak annak szimbolikus megfogalmazásáról, hogy a tudás, a megismerés, bizonyos dolgok felismerése véget vet a nyugodalmatlan tudatlanság paradicsomi állapotának, ennek hatására az ember egyszerre mindent másképp lát, a tudatlanság álboldogsága soha többet nem tér vissza, de az ember mégis a megismerést választja.

Azért foglalkoztunk látszólag a kelleténél hosszabban a bűnbeesés bibliai történetével, mert az eurokommunizmus által a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban, sőt az emberiség gondolkodásában teremtett új helyzetet leginkább a bibliai bűnbeeséshez hasonlíthatnánk. Jelentkezésével vége szakadt a nyugalom egy paradicsomi állapotának,

egyetlen dolog sem maradhatott a régi, feltörték a kínzó kételyek, de az ember, a kommunista mégis inkább ezt vállalja, mint a tudatlanság paradicsomi állapotát.

Az eurokommunizmus lényege

A „bűnbeesés” két egymással szoros kapcsolatban álló kérdésnek a felvetése. Az egyik: hogy lehet az, hogy a szocializmus nem győzött a legfejlettebb országokban, amelyekben a marxizmus mély igazsága szerint már rég diadalmaskodnia kellett volna. És nem is csak abban az értelemben, hogy mért győzött a kevésbé fejlett országokban, ami lehet számukra pusztán elméleti kérdés is, hanem a nyugat-európai kommunista pártok gyakorlati tevékenységét megszabó formában: miért nem győzött a fejlett országokban. E gyakorlati tevékenységhez még jobban kapcsolódó másik kérdés, vagy még pontosabban fogalmazva az első kérdésnek még gyakorlatibb vonatkozása: a tömegek érdekeit képviselő politikájuk miért nem szerez nagyobb tömegebázist, miért nem nyeri el a tömegek nagyobb támogatását.

A kérdések felvetéséhez kapcsolódott két lényeges mozzanat. Az egyik arra utal, hogy a kérdések fölvetése önmagában szakítás egy kényelmes „paradicsomi” állapottal, a másik pedig arra, hogy a kérdés felvetésekor meghatározott volt az a keret is, amelyben a választ keresték. Az első mozzanat, hogy a fenti kérdések felvetése szakítás a nyugat-európai kommunista pártok nagyon is kényelmes évtizedes álláspontjával, hogy a szocializmus győzelme biztos, csak éppen ki kell várni, mert vagy a termelőerők fejlődésének automatizmusa visz el oda, vagy pedig a két társadalmi rendszer összezapása — esetleg más korszakokban, vagy más felfogás szerint: békés versenye — diadalra segíti. E kényelmes álláspont feladásában közrejátszott egy elméleti és egy gyakorlati tényező. Az elméleti a marxizmus fejlődése, megszabadulása a dogmatizmustól — köztük visszahatásként vagy másik végletbe csapásként a „fiatal Marx” eltúlzásának irányzatával együtt — és egy egész sereg kérdés újrafogalmazása. A marxizmusnak a második világháború utáni antidogmatikus reneszánsza tudatosította azt a marxi igazságot is, hogy a társadalmi fejlődésben nincsenek olyan egzakt törvényszerűségek, amelyek önmaguktól meghozzák a szocializmus győzelmét. Nem is csak azért, mert az emberiség elpusztíthatja önmagát, fejlődése megakadhat, mint ahogy egész civilizációk jutottak zsákutcába, hanem azért is, mert az emberi társadalom és az emberi történelem csakis az emberek műve lehet. Tehát a sok egyéni akarat eredőjeként kialakulhatnak bizonyos körülmények, sőt kényszerhelyzetek, olyan feltételek, amelyeket senki sem akar, viszont azok megszabják az emberek cselekedeteit, de nem lehet olyan objektívizált, automatikus, emberektől független társadalmi fejlődés, amely a szubjektív erők nélkül, sőt akár azok ellenére is elvisz a szocializmusba.

A gyakorlati tényező pedig az, hogy csak jelentéktelen politikai erők, szekta szintre zsugorodott pártocskák rendezkedhetnek be valami tőlük függetlenül is győzelmet hozó csoda várására. Az olyan társadalmi erőt képező párt, mint az Olasz, Francia vagy Spanyol KP kénytelen konkrét célokat, konkrét stratégiát és taktikát maga elé tűzni, hogy mozgásban, tevékenységben tarthassa nagy létszámú tagságát és a választók előtt vonzóvá tehesse pártját.

Másrészt — és ez adja meg a válasz keretét — ebben a gyakorlati tevékenységben résztvevő párttagok, a választásokon felsorakozó választók társadalmi helyzete, ideológiai beállítottsága stb. megszabja, hogy milyen választ adhattak, talán pontosabban, milyen választ nem adhattak a feltett kérdésre. Mert könnyű volt a választ megadni a polgári ideológusoknak, vagy a marxizmus revíziójának: a szocializmus azért nem győzött a fejlett országokban, mert Marxnak nem volt igaza. Mert a kapitalizmus szavatolja a saját szakadatlan továbbfejlődésének feltételeit, illetve maga is képes megoldani a fejlődése során felmerülő problémákat, mint a kapitalizmus mindenféle dicsőítése hirdeti, illetve a harmincas évek nagy gazdasági válságának leküzdése szülte optimizmusra támaszkodó keynesi közgazdaságtan vallja. Vagy azért, mert a szocializmus nem kapott elég vonzóerőt, mint a szocialista országok konkrét gyakorlatának különféle bírálata magyarázza. Vagy azért, mert maga a társadalom fejlődése is más, mint Marx elképzelte, mint a posztindusztriális társadalomról készült különféle elméletek magyarázzák. Egyes kommunista pártok egész addig elmentek, hogy ideológiai meghatározásukból törölték a leninista jelzőt, azzal a hivatkozással, hogy Lenin tanítása nem univerzális értékű. De eleve megszűntek volna kommunista pártnak lenni, ha ezen túlmennek és ha Marx igazát tagadják, vagy hátat fordítanak a szocializmusról, mint a kapitalizmust felváltó társadalmi rendszerről szóló tanításnak.

A keret tehát adva volt: szakítaniuk kellett a kényelmes állapottal, hogy a szocializmust ki kell és ki lehet várni, és nem állapodhattak meg a kapitalizmuson belül pusztán mennyiségi fejlődést előirányzó elméletekkel. Maradt tehát az egyetlen lehetséges válasz: a szocializmus győzhet, győzelmére szükség van a lakosság többsége létproblémáinak megoldásához, csak éppen ez a győzelem nem következik be önmagától, hanem a szocializmus csak akkor és annyiban diadalmaskodhat, amennyiben ezt a szubjektív erők kiharcolják. Vagyis más szavakkal: a szubjektív erőkön múltott, hogy a szocializmus nem győzött a fejlett országokban, illetve hogy a kevésbé fejlettekben győzött. Mert ezekben a kevésbé fejlett országokban létrejött az a társadalmi helyzet, amely megszüülhetett a társadalmi változtatáshoz szükséges társadalmi akaratot, voltak szubjektív erők, amelyek ezt a társadalmi helyzetet megteremthették és ki tudták használni, amelyek a tömegeket meg tudták mozgatni és e mozgásnak a szocializmus felé vezető irányt tudták adni. Ezzel szemben a szubjektív erők nem tudtak mit kezdeni az első világháború után egész Európán végigsöprő forradalmi hullámmal, ké-

sőbb pedig a Marx minden jóslatát felülmúló nagy gazdasági válsággal. De még a második világháború után is a Francia KP tehetetlenül és tétlenül nézte 1968-ban a francia társadalom addig legnagyobb válságát; a hatvanas évek végén minden nyugat-európai országban bombák robbantak, barikádok emelkedtek — nem is a későbbi elkeseredett egyéni terror, hanem tömegmozgalom formájában — és egyetlen mozgalom élén sem kommunisták álltak. Egyszóval a szocializmus a szubjektív erők tehetetlensége és gyengesége miatt nem győzött a fejlett országokban.

Ezzel az igazsággal való szembenézés és ennek alapján annak keresése, hogy mit kell változtatni a szubjektív erők stratégiáján és taktikáján, mit kell tenni, hogy az élcsapat maga képessé váljon a szocializmus felé haladás szorgalmazására, és mit kell tenni, hogy a tömegek az élcsapat által megjelölt úton haladjanak, vagyis az élcsapat és a tömegek dialektikus egységben kiharcolják a szocializmus diadalát, adja meg az eurokommunizmus lényegét. A sajátos világpolitikai helyzet miatt ebből a lényegből gyakran annak nemzetközi vonatkozása állott reflektorfényben, mármint annak leszögezése, hogy a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban nem lehet egyetlen irányító központ, hanem minden pártnak saját adottságaihoz, sajátosságaihoz alkalmazkodva kell kialakítania és vezetnie politikáját. Mindennél lényegesebb azonban ennek a belső vonatkozása, tudniillik annak leszögezése, hogy a szocializmus nem győzhet magától, hanem csak akkor dialmaskodik, ha a kommunista párt azt ki tudja harcolni.

Ezen túlmenően a sajátosan fejlődő nyugat-európai kommunista pártoknak, amelyek magukat eurokommunistának vallják, van még néhány közös vonása. Elsősorban annak a kérdésnek a megválaszolása, hogyan történhet a szocializmusnak ez a kiharcolása, milyen módszerrel, taktikával és stratégiával juthat el a kommunista párt a szocializmus diadalához. Ennek keretébe tartozik annak hangsúlyozása, hogy a szocializmus győzelmének nem a fegyveres felkelés, a proletárforradalom az egyetlen útja. Ehelyett Nyugat-Európában a kommunista pártoknak ki kell használniuk a parlamenti demokrácia nyújtotta lehetőségeket, szaván kell fogni a polgári demokráciát, megkövetelve tőle, hogy komolyan vegye saját jelszavait és azzal kell túlnőni rajta, hogy még ténylegebbé teszik.

Ehhez kell a legszélesebb összefogás valamennyi társadalmi erővel. Az olasz kommunisták ezt történelmi kompromisszum formájában fogalmazták meg, azt hirdetve, hogy a társadalom átalakításához még a lakosság 50 százalékának támogatása sem elég. A francia kommunisták a Baloldali Szövetség keretében legalább ezzel az 50 százalékkal a parlamenti többség elnyeréséért indítottak rohamot. A spanyol kommunisták a többi társadalmi erővel együtt a fasiszta múlt leküzdésére összpontosítottak mindent. Ennek a stratégiának és taktikának az eredménye lett az, hogy egész Dél-Európában a kormányra kerülés előtt álltak a kommunista pártok.

Ami változott

Azóta megváltozott a helyzet, s ezek a kommunista pártok messzebb kerültek a kormánypolitika befolyásolásától. Olaszországban a kommunisták kezdetben kívülről támogatták a kormányt, majd részt vettek a kormányprogram és -politika kialakításában, utána viszont ellenzékbe kényszerültek. Franciaországban a Baloldali Szövetség fölborult és nem sikerült a kommunisták kormányra kerülése. Spanyolországban a kormány jobbra tolódott és fölmondta a többi párttal, köztük a kommunista párttal kötött moncloai egyezményt. Portugáliában, ahol a kommunisták kezdetben kormányon voltak, majd később is a kormányt fenntartó parlamenti többség részét alkották, a KP mellékes szerepre kényszerült, ellenzéki párttá vált.

A kormánypolitika befolyásolásától való eltávolodás magyarázata, hogy hiába változtak meg a kommunista pártok, a többi társadalmi erő nem fogadta el a felkínált szövetséget. Olaszországban a kereszténydemokraták minden logika ellenére továbbra is mereven elzárkóznak a kommunistákkal való együttműködéstől. Franciaországban a szocialisták meg nem értésén borult fel a Baloldali Szövetség. Spanyolországban és Portugáliában pedig a kommunistáktól való elzárkózás tette lehetetlenné egyik helyütt a Szocialista Munkáspárt kormányra kerülését, másik helyütt pedig ez az elzárkózás buktatta meg a szocialista kormányt. Ilyen körülmények között a nyugat-európai kommunista pártok veszítettek befolyásukból, a kormánypozíciók közvetlen megközelítése után ismét ellenzékbe szorultak, sőt a választásokon is visszaestek. A helyzet paradoxona, hogy ezeken a választásokon majdnem ugyanazokkal az érvekkel harcoltak ellenük mint eurokommunista irányzatuk kialakítása előtt, a francia választásokon például a kolhozok elleni érveléssel léptek fel a francia kommunisták ellen.

A nyugat-európai kommunista pártok visszaesésének számos oka van. A Francia Kommunista Párt ezek közül egyet kielemezett és arra a meglepő következtetésre jutott, hogy a gazdasági válság nem a kommunista pártoknak kedvez. Ennek több vonatkozása van. Egyrészt a békés korszakokban nagyjából zavartalan a politikai élet is, kiszámíthatók az erőviszonyok. A válság viszont ezeket a békés viszonyokat zavarja meg. Egyrészt azzal, hogy a kapitalizmus nem képes megbirkózni saját problémáival és ezzel felszínre kerül az addig mindenhatónak vélt állami beavatkozás tehetetlensége, másrészt azzal, hogy létrejön a kapitalizmus krónikus munkanélkülisége. Mindennek lényeges hatása, hogy a gazdasági válság megbontja a tömegeket, amelyek támogatására szükség van az új stratégia és taktika győzelméhez. Beigazolódott ugyanis, hogy a gazdasági válság nem egyértelműen forradalmi hatású, hanem éppen ellenkezőleg, elbizonytalaníthatja, megfélemlítheti a tömegeket, a konzervativizmust erősítheti. Ugyanakkor a megbomló tömegeknek a másik része radikálisabbá válik, nem akar együttműködést, hanem harcot követel, úgy hogy mire a kommunista pártok eljutottak a többi erővel

való együttműködés taktikájáig, a radikalizálódó tömegek ezt az együttműködést már megkérdőjelezték.

Másrészt a gazdasági válság befolyásolja azoknak az erőknek az együttműködési készségét, amelyek támogatása nélkül nem szerezhető meg a kormányzáshoz szükséges többség. Itt is hat a tömegek megoszlása, konzervatívabbá és radikálisabbá osztódása, ami befolyásolja a szavazatokért küzdő pártok állásfoglalását. Ugyanakkor azonban az is hat, hogy a válság elbizonytalanítja a különféle társadalmi erőket, önbizalom hiányában merevebb elzárkózásra készíti azokat az erőket is, amelyek különben hajlamosak lennének a kommunistákkal való együttműködésre. És ami a leglényegesebb, a válság úgy befolyásolja a tömegek jelentékeny részét, hogy nehezebben bocsátkoznak új vállalkozásokba, jobban idegenkednek minden újítástól, tehát a kommunisták által javasolt reformoktól is.

Külön elemzés témája, hogy a gazdasági válság mennyiben hatott a nemzetközi helyzet megromlására. Az viszont könnyen felismerhető, hogy a nemzetközi helyzet elmérgesedése szerephez jutott az eurokommunista pártok bizonyos visszaesésében. Részben azért, mert eltereli a figyelmet a lényegesebb problémákról, és belső vitákat vált ki, állásfoglalásra készíti a nyugat-európai pártokat olyan problémákról, amelyeknek semmi közük a társadalmi átalakuláshoz, egyszóval feleslegesen leköti az energiákat. Részben pedig azért, mert saját meggyőződésükből, még inkább külső nyomásra, merevebbé teszi azoknak az erőknek az állásfoglalását, amelyek békésebb és nyugodtabb nemzetközi légkörben esetleg hajlandóak lettek volna együttműködni a kommunistákkal.

Végül az eurokommunizmus visszaesésében szerephez jutott a nyugati parlamenti rendszer válsága, aminek egyik oka természetesen ismét a krónikusá vált gazdasági válság. Olyan tünetei vannak ennek, mint az, hogy a legutóbbi olasz parlamenti választásokon meglepően sok volt az érvénytelen szavazócédula, amelyek zömére azt írták rá a szavazók: „Gazemberek, mind egyformák vagytok”, vagy hogy a legutóbbi spanyol, galíciai, tartományi népszavazáson mindössze a szavazóknak 28 százaléka járult a szavazóurnák elé. Egyszóval mire a kommunista pártok eljutottak a parlamenti harc taktikájáig, vagyis addig az irányvonallig, hogy a parlamentarizmus eszközeivel kell a szocializmushoz közelebb kerülni, majd eljutni a hatalom megszerzéséhez, ez a parlamentarizmus súlyos válságba jutott. Egyrészt kifejezettebbé vált a törvényhozó hatalomnak a végrehajtó hatalom javára történő visszakozásának folyamata, másrészt a tömegek elvesztették érdeklődésüket a parlamenti harc iránt.

Ami változatlan

Ebben a helyzetben a nyugat-európai kommunista pártok néhány lehetőség közül választhattak. Az egyik az, hogy visszatérnek az eurokommunizmus előtti állapotra, ami az ő esetükben annak elfogadását je-

lentené, hogy ismét kénytelenek a hosszú távra szóló ellenzéki ségre berendezkedni, vagyis lemondanak a közvetlen hatalomra jutás távlatáról, azzal az altudatba szorított, vagy — mint egy időben a szélsőbal tette — nyíltan hirdetett elképzeléssel, hogy új világháború kell a hatalomra jutáshoz, sőt azzal a még mélyebb rétegekbe szorított kétellyel, hogy a szocializmus esetleg megvalósíthatatlan. A kis pártok ezt még meg is tehetnék, eleve elkönyvelve, hogy megmaradnak jelentéktelen, szekta szinten mozgó pártocskának. A nagy pártok viszont a parlamentarizmus körülményei között kénytelenek lennének beletörődni, hogy szavazótáboruk lemorzsolódik, hiszen hogyan maradhatnak nagy párt, amely csak annyit tud választóinak mondani: szavazzatok ránk, ha ki akarjátok magatokat rekeszteni a kormány politikájának befolyásolásából, támogassatok bennünket, annak ellenére, hogy még a szavazatoknak 30 százalékaival sem tudunk beleszólni az ország ügyeinek irányításába; szavazzatok ránk, ha eleve olyan pártot akartok támogatni, amely soha sem lesz kormányon, tehát soha sem tud semmit tenni problémáitok megoldása érdekében. Nyilvánvaló, hogy ez az út a nagy pártok számára járhatatlan.

Ezzel szemben a másik lehetőség — ha a szocializmus diadalát nem akarják a messiá jövőbe tenni és a vak véletlenre bízni — csak az lehetett, hogy megmaradnak az eurokommunizmus lényege mellett: a szocializmus csakis a szubjektív erő harcának diadala lehet, csak úgy győzhet, ha a szubjektív erő ki tudja harcolni, tehát a kommunista pártnak, mint a társadalmat átalakító erő élcsapatának, ehhez a harchoz kell a stratégiát és taktikát megtalálni. Ezen az úton ismét két megoldás kínálkozik. Az egyik: fokozni a harcot, erélyesebbé, kategorikusabbá, harciasabbá tenni a kommunista párt álláspontját, alkalmazkodni a tömegek radikalizálódásához, visszatérni tehát a frontális ellenzéki ség stratégiájához és taktikájához. A másik: továbbra is a tömörülés, összefogás, szövetkezés stratégiáját és taktikáját folytatni, csak éppen nem a parlamenti pártokkal szövetkezve, még kevésbé a pártcsúcsokkal megegyezve, hanem magukat a tömegeket kell összefogni és mozgósítani, a parlamentarizmust és a parlamentben folyó harcot felváltani, vagy legalábbis kiegészíteni a tömegek mindennapos problémáinak megoldásáért, a tömegek felsorakoztatásáért vívott küzdelemmel.

Az eurokommunista pártok többsége tulajdonképpen ezt a két módszert kombinálja és belső erőviszonyaitól függően különféle arányban egyesíti új taktikájában. Az Olasz Kommunista Pártról külön szólunk. A Francia KP-n belül heves viták után vereséget szenvedett az a — elsősorban értelmiségiekből álló — szárny, amely azt vallotta, hogy még tovább kell menni a párt átalakulásában — és ez talán még lényegesebb — a szocialistákkal való szövetkezés érdekében még többet fel kell adni a párt elveiből, konkrétan le kell mondani az élcsapat szerepéről, fenntartás nélkül el kell fogadni a szocialisták vezető szerepét a Baloldali Szövetségben. Ezután a párt egyrészt radikálisabbá tette szembeállítását minden más erővel. A hivatalos politikával való szembehelyez-

kedésben addig ment, hogy a többi eurokommunista párt rosszállását is magára vonva, nem ítélte el a Szovjetunió afganisztáni beavatkozását. A szocialistákkal való szembeszállást pedig addig vitte, hogy, amíg az Olasz és Spanyol KP az európai baloldali összefogás érdekében tárgyaltak a francia szocialistákkal, a francia kommunisták elzárkóztak minden ilyen tárgyalás elől. Ugyanakkor azonban a párt legutóbbi kongresszusa megfogalmazta a szövetség új politikáját is. Marchais szavaival: „Szövetség a bázisban, összefogás mindazokkal, akik meg akarják változtatni a társadalmat, vagyis akció révén megteremtett szövetség velük.”

A Portugál KP — amely bizonyos vonatkozásban sohasem sorakozott fel teljes egészében az eurokommunista pártokhoz — igazának igazolásaként fogta fel, hogy a rendkívüli választásokon megközelítette, majd a községi választásokon utolérte a Francia KP szavazatainak százalékarányát. Amikor a rendes választásokon kissé visszaesett, akkor is csak azt a tanulságot vonhatta le, hogy taktikáját gyorsabban kell idomítani az igen rugalmas jobboldal taktikájához, például ahhoz, hogy amikor a jobboldal felismerte, hogy a földek visszaadása népszerűtlen, gyorsan taktikát változtatott, és a kisparasztoknak való földosztást állította a kommunisták által támogatott szövetkezetekkel szemben. Így aztán a Portugál KP taktikája változott legkevésbé, maradt a harc és a szövetkezés kombinálása. Ezen a vonalon a KP folytatta harcát a jobboldal ellen, radikálisabbá vált a gazdasági válság kérdéseiben. Ugyanakkor a pártcsúcsokat túllépő szövetkezésre adott példát, amikor az elnökválasztásokon visszavonta saját jelöltjét és támogatta Eanest.

A Spanyol KP-n belüli helyzet kissé bonyolultabban alakult. Egyrészt hevesebbé vált a párton belüli forrongás — a lapok olyan riasztó adatokat közöltek, hogy a Spanyol KP az utóbbi két évben tagságának egyharmadát elvesztette. Ez persze részben annak tudható be, hogy a Franco-korszak letűnése és a párt okos politikája — amely képessé tette a kormánypolitika közvetlen befolyásolására — túl nagy reményeket támasztott. A csalódás aztán a nem elég határozott és szilárd tagokat visszariasztotta a párttól. Másrészt heves belső viták robbantak ki akörül, hogy helyes-e a párt stratégiája és taktikája, vagy pedig a megváltozott körülmények között változtatni kell rajta. A viták hevességét magyarázza, hogy a szavazatoknak alig több mint 10 százalékaival a négy dél-európai nagypárt között a Spanyol KP a leggyengébb, tehát legközelebb áll a veszélyhez, hogy jelentéktelen, szektajellegű, a világ és az ország befolyásolásáról lemondó párttá alakul át. A vitában addig mentek, hogy a párt egyik legerősebb szervezete, a Katalán Egyesült Szocialista Párt, amely a KP 23 parlamenti képviselője közül nyolcat mondhat magáénak, jelentéktelen többséggel — az egyik határozatot például 353 szavazattal 351 ellenében és 43 küldött tartózkodása mellett fogadták el — törölte az eurokommunista jelzõt.

Hasonló mozgások figyelhetők meg az eurokommunizmushoz tartozó kisebb nyugat-európai kommunista pártoknál is. A lényeg az, hogy ezek

a pártok sajátosságaikkal, belső erőviszonyaikkal és általában szubjektív erőikkel összhangban reagálnak a megváltozott körülményekre. Politikai rövidlátás vagy éppen tudatos porhintés a polgári sajtó cikkezése az eurokommunizmus válságáról. Mert, amit fentebb elmondtunk, vagy részletesebb elemzésben még elmondhatnánk, nem az eurokommunizmus válságát mutatja. Nem változik ugyanis a lényeg: ezek a pártok soha többé nem térhetnek vissza a passzív várakozás, a fatalisztikus bele-törődés egykori állapotába, nem nyugodhatnak ismét bele egy kényelmes állapotba, hogy a szocializmus diadalmaskodhat anélkül, hogy ők a legszigorúbban és a szó szoros értelmében vett realitás körülményei között kiharcolnák. A forrongás és az állítólagos válság tünetei csak azt mutatják, hogy a megváltozott körülmények között nehezebb a győzelemnek ezt a realitás talaján mozgó stratégiáját és taktikáját megtalálni és a tagságnak, a választóknak felkínálni.

A mostani helyzetre jellemző, hogy az új körülményekre való reagálásban kevesebb a közös vonás, mint az eurokommunizmusra nézve kedvezőbb helyzetben volt. Ebből fakad az eurokommunista pártok közötti összhang megbomlása is és az időnként kirobbanó viták is ebből erednek. Az előtérben álló különbségek és a megváltozott helyzetre való reagálás eltérései ellenére azonban változatlanul megmaradtak az eurokommunista irányvétel lényegét adó közös vonások. Közülük négyet emelnénk ki.

Először: valamennyi párt álláspontja radikálisabbá vált. Lehetnek eltérések a radikálisabb fellépés fokaiban és megnyilvánulásaiban, de minden nyugat-európai kommunista párt kénytelen volt tudomásul venni, hogy a gazdasági válság nemcsak bizonytalanabbá tette a tömegeket, hanem a sokfajta elégedetlenséget is növelte. Így a kommunista párt csak veszíthet, ha a kormánnyal való együttműködés, vagy a többi párttal való szövetség érdekében tompítja állásfoglalását, csitítja az elégedetlenséget, lefogja a tömegek radikalizálódását, közben ezzel kockáztathatja, hogy ez a radikalizmus ellene fordul és még kézzelfoghatóbbá válik a veszély, hogy a szociáldemokrácia sorsára jutnak vagy lemorzsolódnak a szocialisták és a szélsőbal között.

Másodszor: a tapasztalatokon okulva ezek a kommunista pártok felismerték, hogy tevékenységüket nem korlátozhatják a parlamenti harcra, a pártok szövetségére, a szavazatokért vívott küzdelemre. Ellenkezőleg, a szavazatokért vívott harc is csak akkor lehet eredményes, ha megnyerik a tömegeket, a pártszövetségek csak akkor lehetnek szilárdak, ha nem a csúcson, hanem a közös harcban alakulnak ki, sőt a többi pártot csak úgy kényszeríthetik a velük való együttműködésre, a kormányt arra, hogy figyelembe vegye a kommunistákat, ha a parlamenten kívül is több ütközetet nyernek.

Harmadszor: a nyugat-európai pártok egy pillanatra sem feledkezhetnek meg arról, hogy a parlamenti rendszernek és a demokrácia ilyen típusának megvannak a maga követelményei. Az egyik követelmény, hogy a pártnak konkrét és reális lehetőségét kell felkínálnia a kormány-

politika befolyásolására, mert különben gyorsan elveszíti választóit, ha azok semmilyen lehetőséget nem látnak arra, hogy pártjuk az életüket meghatározó tényező lehet. Így aztán a kormányok elleni fellépés radikalizálódása, a pártcsúcsokkal való szövetségnek a tömegekkel és a tömegekben való szövetséggel való szembeállítás ellenére stratégiájukban és taktikájukban helyet kell kapnia a kormányhoz való közelebb kerülésnek, a többi párttal való szövetség konkrét elképzelésének is.

Végül közös az a felismerés is, hogy már a fenti szövetséghez való alkalmazkodás, még inkább a követelmény: ahhoz, hogy a párt megnyerje a tömegeket, betölthesse a tömegek élcsapatának szerepét, a szocializmus felé haladás aktív hajtóereje legyen, magának is állandóan alkalmazkodnia, változnia kell. A csalódások és kudarcok egyik lényeges tanulsága ugyanis, hogy a kommunista pártnak — azután, hogy az eurokommunizmus fejlődésének első szakaszában el kellett jutnia addig a felismerésig, hogy a szubjektív erők hibáztathatók, mert a szocializmus nem győzött a legfejlettebb országokban, ez a tömegek szubjektív beállítottságán és a tömegeket befolyásoló pártok szubjektív felkészültségén, képességén és hozzáállásán múlt — a csalódásokat és kudarcokat követő korszakban el kell jutnia addig a felismerésig is, hogy a kommunista pártokon is múlik, ha a tömegek érdekeit képviselő politikája nem kapja meg a tömegek nagyobb támogatását. Ebből pedig magától értetődik a következő lépés: ahogyan a szubjektív erők szerepének felismerése elvezetett a szocializmus diadalra segítésének új stratégiájához és taktikájához, ugyanígy a kommunista párt szerepének felismerése is el kell hogy vigyen a párt olyan átalakításához, amely vonzóvá teszi a tömegek, első sorban a dolgozók és a fiatalok szemében.

Érzésünk szerint ezt az új felismerést legtöretlenebbül és legteljesebben az Olasz Kommunista Párt politikájában és gyakorlatában találjuk meg. Ezért foglalkozunk következő számunkban külön az Olasz KP-vel.